

УДК 657.1

Кузнецова С.А., доктор економічних наук,

завідувач кафедри обліку і аудиту

Таврійський державний агротехнологічний університет

КОНЦЕПЦІЯ СИНЕРГІЇ БУХГАЛТЕРСЬКОЇ ЗВІТНОСТІ В УПРАВЛІННІ ЕКОНОМІКОЮ УКРАЇНИ

© Кузнецова С.А.

В статті сформовано концепцію синергії бухгалтерської звітності для адаптації теоретико-методологічних засад підготовки такої звітності до сучасних потреб системи управління економікою України на макро- та мікрорівнях в контексті забезпечення користувачів якісною обліковою інформацією.

Ключові слова: синергія бухгалтерської звітності, бухгалтерська звітність, облікова інформація, управління економікою.

The article formed the concept of synergy of accounting reports for the adaptation of theoretical and methodological foundations of the preparation of such reports to the modern needs of the system of economic management in Ukraine at the macro- and microlevels in the context of providing users high-quality accounting information.

Key words: synergy of accounting reports, accounting reports, accounting information, economic management.

В статті сформована концепція синергії бухгалтерської звітності для адаптації теоретико-методологічних засад підготовки такої звітності до сучасних потреб системи управління економікою України на макро- та мікрорівнях в контексті забезпечення користувачів якісною обліковою інформацією.

Ключевые слова: синергия бухгалтерской отчетности, бухгалтерская отчетность, учетная информация, управление экономикой.

Еволюція економічних відносин характеризується зміною інформаційних пріоритетів суб'єктів таких відносин. Залежно від існуючих умов функціонування, статусу та конкретних потреб користувачів віддається перевага певним видам облікової інформації. При цьому спосіб надання облікової інформації константний – у вигляді бухгалтерської звітності.

Економічні перетворення, що відбуваються в Україні та світі стали важливою передумовою проведення наукових досліджень, пов'язаних з розробленням та впровадженням принципово нових підходів щодо інформаційного забезпечення користувачів в

управлінні економікою України. Відкритість, нестабільність, динамічність і самоорганізація світової та вітчизняної економіки та непередбачуваність кліматичних умов потребують відповідного інформаційного забезпечення, створення якого можливе за умови перегляду традиційних підходів до підготовки бухгалтерської звітності.

Проведений критичний аналіз наукових та практичних джерел [1-12] щодо адекватності сучасних концепцій формування бухгалтерської звітності інформаційним вимогам системи управління компаніями свідчить про наявність суттєвої проблеми створення та практичного застосування бухгалтерської звітності користувачами, яка потребує негайного вирішення.

Для переконливості наведу думки різних авторів. Брукінг Г., розглядаючи питання використання бухгалтерської звітності в умовах формування інтелектуального капіталу, зазначає, що систему формування бухгалтерської звітності необхідно переглядати так, щоб вона відображала потреби компаній третього тисячоліття [1, с.260]. Український науковець Мних Є.В. підкреслює неспроможність сучасної бухгалтерської звітності задовольняти потреби управління, оскільки за даними соціологічної експертизи 90% ведення облікових робіт на господарюючих та не господарюючих об'єктах налаштоване на податкове декларування та податковий контроль [2, с.32].

Таким чином, сучасні умови функціонування підприємств вимагають уточнення та удосконалення теоретико-методологічних засад підготовки бухгалтерської звітності з огляду на їх адаптацію до сучасних потреб системи управління підприємствами України.

Вивчення спеціальної літератури свідчить, що цілісного наукового дослідження з цієї проблеми вітчизняними авторами не проведено. Так, Сопко В.В., розглядаючи бухгалтерську звітність в управлінні підприємством, зосереджує увагу виключно на фінансовій бухгалтерській звітності [3, с. 445-501], колективом авторів на чолі з Кузьмінським Ю.А. при визначенні теоретичних та практичних основ бухгалтерського обліку, що пов'язанні з діяльністю українських суб'єктів господарювання, також вивчаються питання складання лише фінансової звітності [4, с. 520-612], Добровський В.М. з огляду на те, що основним видом звітності підприємств, на його думку, є фінансова звітність, головну увагу під час викладення основ побудови та загальних вимог до звітності підприємств зосереджує на

фінансовій звітності [5, с. 9-12]. Однак, як зазначає Сопко В.В., бухгалтерська звітність включає не тільки фінансову звітність, а й інші форми звітності [3, с. 451].

Українські науковці Бутинець Ф.Ф., Давидюк Т.В., Малюга Н.М., Чижевська Л.В. при розгляді ролі та значення інформації для прийняття управлінських рішень виокремлюють принципи розробки та використання внутрішньої бухгалтерської звітності та фінансової бухгалтерської звітності [6, с. 410-444], що свідчить про можливість використання в такому контексті різних концептуальних засад їх складання та не сприяє забезпеченню належного рівня якості такої інформації.

Визнаючи суттєвість отриманих цими науковцями результатів досліджень необхідно, відзначити, що сучасні умови функціонування вітчизняних підприємств вимагають уточнення та удосконалення теоретико-методологічних засад підготовки бухгалтерської звітності для їх адаптації до сучасних потреб системи управління економікою України на макро- та мікрорівнях в контексті забезпечення користувачів якісною обліковою інформацією шляхом синергії такої звітності.

Метою статті є формування концепції синергії бухгалтерської звітності в управлінні економікою України для адаптації теоретико-методологічних засад підготовки бухгалтерської звітності до сучасних потреб системи управління економікою України на макро- та мікрорівнях в контексті забезпечення користувачів якісною обліковою інформацією шляхом синергії такої звітності.

В аспекті підготовки бухгалтерської звітності як джерела облікової інформації для управління підприємствами синергізм обумовлює зростання ефективності інформатизації загальної системи управління ними. При цьому треба виходити з інформаційних потреб користувачів такої інформації та враховувати особливості розвитку суспільства.

Синергію бухгалтерської звітності розумію як підвищення ефективності такої звітності в контексті комплексного інформаційного забезпечення її користувачів у результаті з'єднання, інтеграції окремих її складових – бухгалтерських звітів у єдиний комплекс.

В основу забезпечення синергії бухгалтерської звітності слід покласти застосування синергічного підходу, який дозволяє знайти

ефективні шляхи управління нестабільним системи (зокрема, й комплексом бухгалтерських звітів). Цей підхід зорієнтований на пізнанні закономірностей самоорганізації складних об'єктів в умовах хаотичного спонтанного структурування.

На відміну від системного підходу, за якого основна увага зосереджується на зв'язках частин у цілому, синергічний підхід передбачає вивчення законів та закономірностей розвитку системи бухгалтерського обліку.

За умов використання синергічного підходу, бухгалтерська звітність повинна розглядатися як відкритий комплекс, який визначається зовнішнім та внутрішнім середовищем системи управління суб'єкта господарювання, в межах якого він існує, що забезпечить її:

- 1) самоорганізацію;
- 2) зв'язок із зовнішнім світом;
- 3) нелінійність - можливість змінюватися.

Отже, синергія бухгалтерської звітності передбачає необхідність комплексного врахування різних рівнів і форм зв'язків між компонентами бухгалтерської звітності (бухгалтерськими звітами) та системи управління, еволюція яких посилює їх цілісність і ефективність, можливість багатоваріантного розвитку в нестійкому економічному середовищі функціонування суб'єктів господарювання з урахуванням статистичних і динамічних законів та закономірностей, що має визначальний характер для загальної еволюції економіки України.

Таким чином, базування на синергічному підході забезпечує запуск механізмів самоорганізації та самодобудови щодо підготовки бухгалтерської звітності, які передбачають видалення всього зайвого, надлишкового в цій системі, упорядкування процесів та зв'язків між її елементами й залишення лише найсильніших (або найефективніших, оптимальних) у результаті чого і здійснюється вихід на відносно стійкі та прості структури бухгалтерських звітів. Інакше кажучи, застосування синергічного підходу до підготовки бухгалтерської звітності сприяє її загальному динамічному й еволюційному розвитку в сучасному нестабільному економічному середовищі, у тому числі в умовах наявності кризових явищ в економіці та їх подолання.

Досягнення синергії бухгалтерської звітності в управлінні

економікою України забезпечується використанням єдиної концептуальної основи узагальнення облікової інформації в усіх без виключення формах бухгалтерської звітності агропромислових підприємств.

Концепція –1) сукупність поглядів, спосіб розуміння, тлумачення окремого предмета дослідження, явищ і процесів, провідна ідея їх системної теоретико-методологічної характеристики; 2) провідний задум, що визначає стратегію дій у здійсненні реформ, програм, планів [7, с.51].

Під концепцією синергії бухгалтерської звітності в управлінні економікою України розумію сукупність поглядів, спосіб розуміння, тлумачення процесу узагальнення облікової інформації в бухгалтерській звітності вітчизняних підприємств, провідну ідею системної теоретико-методологічної характеристики цього процесу, що визначає стратегію дій у здійсненні реформ для досягнення синергії бухгалтерської звітності з метою комплексного інформаційного забезпечення зовнішніх та внутрішніх користувачів в процесі управління економікою України.

Відправним кроком підготовки бухгалтерській звітності для управління підприємствами є визначення сутності бухгалтерської звітності, що забезпечує виключення неоднозначних тлумачень та чітко узгоджене розуміння дефініції «бухгалтерська звітність» як суб'єктами, що задіяні в процесі узагальнення облікової інформації в бухгалтерській звітності, так і користувачами цієї звітності.

Докладне дослідження значної кількості літератури [1-13] свідчить про відсутність єдиної точки зору щодо тлумачення сутності бухгалтерської звітності. Крім того, узгодження та доопрацювання потребує власне визначення терміну «бухгалтерська звітність» в контексті його чіткого розуміння та однозначного тлумачення користувачами.

Обґрунтую зроблені висновки. Вивчення та узагальнення викладених в спеціальній літературі тлумачень дефініції «бухгалтерська звітність» дозволило відокремити дев'ять найбільш поширених з них (отримані результати аналізу запропонованих авторами тлумачень дефініції «бухгалтерська звітність» наведено в попередніх публікаціях [13, с.15-18]).

В досліджених джерелах поширеним є використання термінів «звітність» та «бухгалтерська звітність» як тотожних, оскільки як

звітність загалом, так і бухгалтерська звітність зокрема розглядаються авторами як постачальники інформації, що формується в бухгалтерському обліку.

Значений стан речей обумовлює виникнення термінологічних суперечностей щодо розуміння бухгалтерської звітності та потребує уточнення її визначення. Проведу критичну оцінку запропонованих у спеціальній літературі тлумачень дефініції «бухгалтерська звітність». Розглядаючи бухгалтерську звітність, на науковому та нормативному рівні її трактують за двома напрямками: як надану облікову інформацію та як метод бухгалтерського обліку. Так, на думку Кужельного М.В. та Лінника В.Г. [8, с.283], звітність як економічна категорія повинна розглядатися у двох аспектах (розрізах): з одного боку, вона є економічною інформацією про фінансовий стан, виробничу та господарську діяльність підприємства, а з іншого – звітність, як елемент бухгалтерського обліку це метод узагальнення і подання інформації про результати діяльності підприємства. Водночас Чижевська Л.В. наводить аргументи на користь того, що звітність не відповідає значенню методу бухгалтерського обліку [9, с.123-125]. Висловлюючи власну позицію з цього питання, зазначу, що бухгалтерська звітність може виступати як окремий елемент інформаційного забезпечення користувачів (що є предметом цього дослідження), так і як складова методу бухгалтерського обліку.

Згідно з тлумаченням російського вченого Соколова Я. В., «бухгалтерська звітність – це система облікових показників, що відображають господарську діяльність фірми за визначений період» [10, с.369]. Виокремлення автором виключно господарської діяльності, як об'єкта, відносно якого формується система облікових показників, суттєво зменшує обсяги інформації, що може бути надана в бухгалтерській звітності, оскільки актуальним є питання правомірності відображення в ній, в контексті такого визначення, інформації про фінансовий стан та виробничу діяльність, яку у спеціальній літературі (наприклад [8, с.283]) розглядають окремо від інформації про господарську діяльність. Крім того, слід брати до уваги, що на рівні діючого вітчизняного законодавства регламентовано чотири частково неузгоджених між собою визначення терміну «господарська діяльність», керуючись якими, зокрема, до господарської діяльності не відноситься діяльність, що не спрямована на отримання доходу в грошовій, матеріальній або

нематеріальній формі. Таким чином, використання визначення бухгалтерської звітності, запропонованого Соколовим Я.В., не забезпечує чіткого розуміння цього терміну.

Деталізоване тлумачення дефініції «бухгалтерська звітність», що запропоновано Стефанюком І. та Ловінською Л. [11, с.26], видається логічним за виключенням умови щодо її складання за даними поточного бухгалтерського обліку, оскільки такий розподіл ставить під сумнів можливість віднесення до складу бухгалтерської звітності такої, що складена на підставі даних первинних бухгалтерських документів та на підставі інших бухгалтерських звітів (наприклад, консолідованої бухгалтерської звітності).

Розширене роз'яснення терміну «бухгалтерська звітність» надав Мних Є.В. [12, с.119], який, зокрема, зазначив, що це звітність, у якій відображено підсумкові показники господарської діяльності, майновий і фінансовий стан підприємства за звітний період (місяць, квартал, рік) і яка базується на даних синтетичного й аналітичного обліку. Мних Є.В. зауважив, що особливість бухгалтерської звітності в тому, що вона складається тільки за даними поточного бухгалтерського обліку з дотриманням балансового узагальнення облікової інформації. Поряд з безперечними перевагами такого ґрунтового визначення існують певні недоліки. Так, для чіткого розуміння широким колом користувачів цього терміну, необхідно додатково роз'яснити поняття «синтетичний облік», «аналітичний облік», «поточний бухгалтерський облік». Тому більш доцільно при визначенні дефініції «бухгалтерська звітність» користуватися узагальнюючим терміном «бухгалтерський облік», оскільки саме за його даними, як справедливо відзначив автор [12, с.119], складається бухгалтерська звітність. Крім того, враховуючи сучасний рівень автоматизації бухгалтерського обліку та якісні вимоги внутрішніх користувачів облікової інформації щодо термінів її надання, запропоновані приклади звітних періодів (місяць, квартал, рік) не є вичерпними. Так, окремі види бухгалтерських звітів для менеджерів можуть складатися, наприклад, за декаду, тиждень або день.

Загалом, з огляду на інформаційну складову, найбільш чітким, із запропонованих у спеціальній літературі є тлумачення, викладене в П(С)БО 1 «Загальні вимоги до фінансової звітності», згідно з яким під бухгалтерською звітністю розуміється звітність, що складається на підставі даних бухгалтерського обліку для задоволення певних

потреб користувачів. При цьому в наведеному тлумаченні залишається невизначеним поняття «певні потреби користувачів», що може обумовити неоднозначність його тлумачення різними суб'єктами, які будуть його використовувати.

У розвиток висловлених критичних зауважень, коментарів, доповнень та уточнень, які розглянуто вище, пропоную власне визначення сутності бухгалтерської звітності: «бухгалтерська звітність - звітність, яка складена на підставі даних бухгалтерського обліку та в якій наведено облікову інформацію для задоволення інформаційних потреб зовнішніх і внутрішніх користувачів при прийнятті рішень».

Важливе значення при формулюванні концепції синергії бухгалтерської звітності має чітке розмежування таких термінів, як «бухгалтерська звітність» та «бухгалтерський звіт». Загалом, під звітом розуміють подані за певною формою дані про діяльність підприємств, організацій, фірм і компаній [12, с.594].

Враховуючи наведене тлумачення та виходячи з запропонованого визначення бухгалтерської звітності, даю таке визначення терміну «бухгалтерський звіт»: бухгалтерський звіт – звіт, складений на підставі даних бухгалтерського обліку та в якому наведено облікову інформацію для задоволення інформаційних потреб зовнішніх та внутрішніх користувачів при прийнятті рішень. Таким чином, бухгалтерські звіти за суттю є складовими (компонентами) бухгалтерської звітності.

Чіткий розподіл зазначених термінів, розуміння бухгалтерської звітності як комплексу бухгалтерських звітів, та, відповідно, бухгалтерських звітів як складових (компонентів) цієї звітності дозволяє уникнути невизначеності в термінології та сприяє досягненню загальної синергії бухгалтерської звітності.

При поданні бухгалтерської звітності повинні бути чітко визначені всі концептуальні параметри (сфера застосування, призначення, система цілей), які було застосовано при її складанні.

Таким чином, бухгалтерська звітність є наочним результатом та інформаційним джерелом для користувачів облікової інформації. В основу забезпечення синергії бухгалтерської звітності слід покласти застосування синергічного підходу, який зорієнтований на пізнанні закономірностей самоорганізації складних об'єктів в умовах хаотичного спонтанного структурування. Бухгалтерську звітність

запропоновано розглядати як відкритий комплекс, який визначається зовнішнім та внутрішнім середовищем системи управління суб'єкта господарювання, в межах якого він існує, що забезпечить її: самоорганізацію; зв'язок із зовнішнім світом; нелінійність - можливість змінюватися. Для досягнення синергії бухгалтерської звітності параметричні засади її підготовки повинні поширюватися на всі без виключення бухгалтерські звіти всіх суб'єктів господарювання незалежно від їх форми власності.

Список використаних джерел:

1. Брукинг Э. Интеллектуальный капитал / Э. Брукинг; [пер. с англ.]. – СПб: Питер, 2001. – 288с.: с іл.
2. Мних Є. В. Становлення і перспективи розвитку сучасної системи бухгалтерського обліку і аудиту в Україні / Є. В. Мних // Світ бухгалтерського обліку. – 1997. – № 1. – С. 32-37
3. Сопко В. В. Бухгалтерський облік в управлінні підприємством: навч. посіб / В. В. Сопко. - К.: КНЕУ, 2006. – 526 с.
4. Бухгалтерський облік для економістів і правознавців: навч. посіб / [Берадзе Л. Є., Бондар Т. А., Воронова М. О. та ін.]; за заг. ред. Ю. А. Кузьмінського. – К.: КНЕУ, 2007. – 648 с.
5. Добровський В. М. Звітність підприємств: навч. - метод. посібник для самост. вивч. дисц. / В. М. Добровський. – К.: КНЕУ, 2001. – 195 с.
6. Бухгалтерський управлінський облік: підручник для студентів спеціальності 7.050106 «Облік і аудит» вищих навчальних закладів / [Бутинець Ф. Ф., Давидюк Т. В., Малюга Н. М., Чижевська Л. В.]; за ред. проф. Ф. Ф. Бутинця. – [2-е перероб. і доп.]. – Житомир: ПП «Рута», 2002. – 480 с.
7. Економічна енциклопедія: [у 3-х т.]. – Т.2 / редкол.: Мочерний С.В. (відп. ред.) [та ін.]. – К., 2001. – 848 с.
8. Кужельний М. В. Теорія бухгалтерського обліку: підручник / М. В. Кужельний, В. Г. Лінник. – К.: КНЕУ, 2001. – 334 с., с іл.
9. Чижевська Л. В. Баланс та звітність як елементи методу бухгалтерського обліку / Л. В. Чижевська // Вісник ЖІТІ. – 2003. – № 18. – С.123-125.
10. Соколов Я. В. Основы теории бухгалтерского учета / Я. В. Соколов. – М.: Финансы и статистика, 2000. – 496с.
11. Стефанюк І. Про національну облікову політику / І. Стефанюк, Л. Ловинська // Економіка України. – 2006. – № 4. – С.22-29.
12. Економічна енциклопедія: [у 3-х т.]. – Т.1 / редкол.: Мочерний С.В. (відп. ред.) [та ін.]. – К., 2000. – 864 с.
13. Синергія бухгалтерської звітності в управлінні АПК України [монографія] / За заг. ред. Кузнецової С.А. – ТОВ «Видавничий будинок ММД», 2009. – 156с.